

A miniszteri felelőség.

Doktori értekezés a közjog-politikából.

Benyújtja

Frádeczky-Kardoss Gyula.

2.

A 2083

Törvénymunkák.

Hauke: Die Lehre von der Ministerverantwortlichkeit. Wien, 1880.

Loncha Győző: Polibika. Budapest, 1895.

Loncha Győző: Újkori alkotmányok. I és II köt.

Hans von Trisch: Die Verantwortlichkeit der Monarchen und höchsten Magistrate. Berlin, 1904.

Márffy-Mantuanus Rezső: A miniszteri felelősség intézménye Magyarországon. Budapest, 1905.

Buzsácz László: A miniszterek jogi felelőssége. Budapest, 1911.

Nagy Ernő: Magyarország közigazg. (Államjog). 5. átdolg. kiadás. Budapest, 1905.

1.) A miniszteri felelősség fogalma és fajtái.

Miniszteri felelősség alatt a miniszterek különleges hivatali működésével járó s kizárólag a minisztereket terhelő felelősséget értjük. A tulajdonképpeni miniszteri felelősségtől meg kell különböztetni a minisztereket, mint magán személyeket terhelő felelősséget, amely a miniszterek hivatali működésével nincs összefüggésben. A minisztereket, mint magán személyeket a közönséges büntető-törvény hatálya alatt állanak.

De a tulajdonképpeni miniszteri felelősségtől meg kell különböztetnünk azt a felelősséget is, amely nemcsak a miniszterekkel

de minden közhivatalnokkal szemben sem áll; ez a minisztereknek, mint állami szerveknek, magánjogi felelőssége azokért a károsokért, melyeket hivatalos tevékenységükben az államnak, vagy egyeseknek okoznak. Ez nem tekinthető a specialis miniszteri felelősség egyik fajának - mint azt némelyek állítják - mert nem egyéb, mint a közhivatalnokokat általában terhelő vagyoni felelősség.

Nem fogadhatjuk el azonban Buza¹⁾ azon nézetét, hogy azt a vagyoni felelősséget sem tekintik miniszteri felelősségnek, mely a költségvetési törvény be nem tartásáért, a parlament által utólag jóvá nem hagyott költségvetést terhelő a minisztereket az állammal szemben. Ez a speci-

¹⁾ Buza, id. m. 10 és k. l.

ális miniszteri functióhoz fűződik. Elkövetése alkotmány-, ill. törvényértést von maga után, s így méltán sorozható a miniszteri felelősséghez.

A miniszteri felelősségnek két fajtát különböztetünk meg: a jogi és a politikai felelőséget. E kettő közti különbségére nézve a közzögi és politikai irodalmunkban többféle felfogás uralkodik.

Egyenként a felelőségre vonás alapján teszünk különbséget a jogi és politikai felelőség közt. Ezorint az előbbi az objektív jogrend, az utóbbi az államban létező politikai, hatalmi viszonyok fenntartását célozza. Itthonban az a megkülönböztetés nem megfelelő, mert a felmerülő esetek gyakran arra mutatnak, hogy a miniszterek vád alá helyezésének politikai, hatalmi céljaik voltak.

Mások a jogi felelőséget a politikai

felelősségtől azon tények alapján különböztetik meg, melyekért a felelősre vonás köstermék. Közérint jogi felelőség a minisztereket a jogszűrés tényekért terheli, míg politikai feleletre vonás a miniszterek helytelen és sértőntlen politikájáért követhetik be. Ez az osztályozás sem helyes, mert vannak olyan tények, melyekért egyaránt jogi és politikai feleletre vonásnak van helye. Jogi felelőség alapja nemcsak jogszűrés lehet. Vannak oly államok ahol a miniszterek jogifelelősége vonható: vád alá helyezhetők, és elítélhetők az állam érdekeit sértő helytelen politikájukért, Angliában pl. a miniszterek vád alá helyezhetők eljárásuk helyességé és célzerűségé szempontjából is. 1. Baden-

1. Louche: Újkon alkotmányok, II. köl. 451. l.

ben az alkotmánytörvény 67 §.-a értelmében a miniszterek ellen kerestnek van helye az állam jóllétének is biztonságának súlyos veszélyeztetése miatt. De lehet a politikai felelősség alapja is jogszűrés. A parlament a jogszűrtő minisztereket politikai felelősségük eszközeivel lemondásra kényszerítheti. Ha a kétféle felelősségnél különböző kényszerkörök alapját, akkor a parlamenti felelősséget nem lehetne alkalmazni a jogi felelősség helyett.

Trisch szerint a miniszteri felelősségnek két főalakja van: 1.) a parlament és 2.) az állam bíróság irányában fennálló felelősség. Az utóbbi a miniszterek politikai, az utóbbi a jogi felelőssége. Trisch ez az osztályozás, mert ha egyes államok közzogát nézzük, azt látjuk, hogy a jogi felelősségre vonás nincs mindenütt külön állam bíróság

sához utalva; egyes államokban a parlament első kamarája, vagy a legfőbb közönöségi bíróság ítélkezik a vád alá helyezett miniszterek felett. (L. a kérdést részletesebben alább!)

Leghelyesebb az a felfogás, mely a jogi és politikai felelősség közt a feleletre vonás egy közei és módja tekintetében tesz különbséget. A jogi felelősségre vonás vád alá helyezéssel, a vád alá helyezett miniszterek ellen hozott formális bírói ítélettel, vagyis egy per alakulásai között történik, a politikai feleletre vonás alakulásai egészen mások¹⁾.

A politikai felelősségről különböző fogalom meghatározásokat találunk. Egyes tájban mindazon eseteket értik, amelyek a miniszterek hivatali működésével nyílvános hivatalára vonatkoznak. Emellett ide tartozik a minisztereknek

¹⁾ Buzs: id. m. 15. és k. l.

a közvélemény, a sajtó s a történelem előtti felelőssége is. Valóban, ezekben az esetekben nincs szó a különleges miniszteri felelősségről. A felelősség jogi fogalma mindig két alany közt fennálló jogviszonyt feltételez. Már pedig egyrészt a miniszterek, másrészt a közvélemény, vagy a sajtó között ily jogviszony nincs. A minisztereknek ezekben az esetekben csak morális felelőségeről beszélhetünk.¹⁾

Ennél nyútabb az a meghatározás, mely a miniszterek $\text{\textcircled{B}}$ politikai felelősségét csak a parlament és az államfő irányában véli fennállóval. Ezt az álláspontot azáltal indokolják, hogy a minisztereknek az államfővel ^(szemben) ~~közvetlenül~~ felelősége is a speciális miniszteri felelősséghez tartozik s nem jogi, hanem politikai felelőség, mert érvényesítése nem a per alkalmazásai közt vagy végbe

¹⁾ Frisch, id. m. 148. l.

Az államfő bármikor felmentheti a minisztereket államtól s ebben látják a vele szemben fennálló felelősség sanctióját. Ezzel szemben az az érvelés, hogy az államfő előtti felelősséget azért nem lehet speciális miniszteri felelősségnek tekinteni, mert az államfőt nem illeti meg a *jurisdictio* a miniszterek felett, legfeljebb felmentheti őket államtól, indokolatlan lenne akkor, midőn hasonló természetű s a parlamenttel szemben fennálló miniszteri felelősséget elismerünk.

Arra a kérdésre, hogy vajjon az államfő előtti felelősséget lehet-e speciális miniszteri felelősségnek tekinteni s nem esik-e össze ezzel a felelősséggel, amely minden közhataluokot terhel fellettes hatósága irányában, Buzsá határozottan tagadólag válaszol. Rámutat arra, hogy ez a viszony, amely az államfő és a miniszterek közt fennáll,

nem azonos egy felettes ~~és~~ aláutas hatóság közötti viszonyával s ebből azt következteti, hogy a felelőség is nyitvénnyel és természetű. 1.)

Ez a felfogás tehát a miniszterek politikai felelőségénél megkülönbözteti az államfő és parlament előtti felelőséget.

Azokban a legújabb értelemben a politikai felelőség fogalmát az u. n. parlamentáris felelőséggel azonosítja; tehát ezorint a politikai felelőség csak a parlamenttel szemben terjed a minisztereket. Ebben ez értelemben a politikai felelőség a parlament akaratára irányuló kormányzás biztosítását szolgálja. Politikai szempontból kétségtelenül helyes parlamentáris kormányzati államokban a jogi felelőség mellett politikai felelőséget, mint a miniszteri felelőség külön fajtát megkülönböztetni. A politikai felelőség azt jelenti,

hogy a parlament megvonhatja a kormánytól ké-
 mogatását, ha a többség felfogásával ellentétben
 vezeti az állam ügyeit s ekkor a kormánynak
 le kell mondania. E politikai felelősség a biz-
 lom megvonásában áll, amely megvonulhat
 a kormány javaslatainak visszautasításában, egy
 interpellációra adott válog tudomástul nem ve-
 telében, bizalmatlansági javaslatban, különösen a
 költségvetés és az új törvények megvitatásának meg-
 tagadásában. A politikai felelőség következménye
 a minisztereknek a kormány eléről való távoztása.

A politikai felelőség biztosítja a parlament
 és a minisztérium közötti harmóniát, lehetővé teszi,
 hogy a parlamenti többség felfogásával ellenkező minisz-
 terek el távoztassanak. Parlamentáris kormány-
 zati államokban a politikai felelőségre vonatkozó
 jogi jelentősége mindinkább háttérbe szorítja a

jogi felelősségre vonás nehézkos és hosszadalmas eljárását, mely rendszeren az államélet rágkódtatásával jár s a politikai felelősségre vonás eszközeivel lemondásra kényszerítik a minisztereket.

A politikai felelőség kérdése a legtöbb államban szabályozva, szabatosan, részletesen meghatározva van, még ott sem, ahol pedig kétségtelenül elismarik, mint pl. Angliában. Így nálunk is Magyarországon csak a miniszterek jogi felelősége van törvényileg kimondva és szabályozva.¹⁾ A svéd alkotmány

(egy)
¹⁾ Nálunk az országgyűlés képviselőházában 1918. évben egy politikai esettől kifolyólag Ugron Gábor belügy-miniszternek egy interpellációra adott válaszában a többség tudomásul nem vette s ennek következtében a miniszterium helyén maradt. Ez akkori miniszterium a parlament különböző pártjából alakult!

(106. és 107. §) tooz határozott és világos megkülönböztetést a jogi és politikai felelősség közt, s a miniszterekre mindkettőt kötelezőnek mondja.¹⁾ Alábbiakban a miniszterek jogi felelősségének kérdésével akarunk részletesebben megismerkedni.

2.) A miniszteri jogi felelősség jogi természetéről és céljáról.

A jogi felelősség jogi természetét illetően az irodalomban több különböző felfogás uralkodik némelyek, így Kautz²⁾ is 2) büntető jog; némelyek fejeletlen felelősségnek, végül mások állampolgári felelősségnek tekintik a miniszteri felelőséget.

Van olyan felfogás is, amely szerint a kérdés nem dönthető el így általánosságban, mert a miniszteri jogi felelősség jogi természetéről az államokban különböző

1) Nagy E. id. m. 352. l.

2) id. m. 19. l.

s így egyesek a miniszteri felelősséget egyik államban fejelelni, a másikon büntetőjogi, mások pedig néhol büntetőjogi, máshol állami jogi felelősségnek tartják.

Ha már most a különböző közjogok megfelelő intézkedéseit nézzük, azt látjuk, hogy néhol tényleg büntetőjogi (pl. Angliában, Görögországban, Romániában), másutt (pl. Szászországban, Württembergben) kiharozottan fejelelni felelősségként szabályozták a miniszteri felelősséget.

Hogy a kérdéshez jönlhassunk, szükséges így a büntetőjogi, mint a fejelelni felelősség fogalmát tisztázni.

A büntető hatalom, mely az állam hatalomnak egy része, csak az államot illeti meg és pedig mindezzel szemben, aki az állam területén tartózkodik. A fejelelni hatalom nem csak az államot

illeti meg, hanem minden szolgálatadót felhát
községet, egyházat, más testületet, magánoso-
kat is.).

A fejeletmi felelősség lényege először is
az, hogy jogalapját szolgálati viszony képviselő
államot nem mint az államhatalom alanyát, hanem
mint szolgálatadót illeti meg a fejeletmi jog. A szolgálat-
adót a fejeletmi hatalom csak a szolgálati viszonyban lévő-
kel szemben illeti meg, s a szolgálati viszony megszűntével
a fejeletmi hatalom is megszűnik.

A büntetőjogi delictumok taxative felsorolhatók,
míg a fejeletmi delictumoknak nincs határozott
lényegjelölésük; a szolgálati kötelességnek bármely
megsértése fejeletmi delictum.

A büntetőjogi felelőség az egyécek is a háve-
dalom érdekeit védelmezi a jogsértéssel szem-
ben, míg a fejeletmi felelőség célja a hivatali kö-

felelőséget teljesítésével biztosítása; a fegyelmi vétségekkel nincs jogértés, csak a szolgálati szabályok megsértése.

A miniszteri jogi felelőséget sokan tartják büntetőjogi felelőségnek, különösen a francia, osztrák irodalomban s nálunk pl. Márfly.¹⁾ Gyakran ezzel igyekeznek ezt a felfogást bizonyítani, hogy azt az ellenkező nézetet cáfolják, mely a miniszteri jogi felelőséget fegyelmi felelőségnek tartja. Azonban ebből még nem következik feltétlenül, hogy büntetőjogi felelőség.

A miniszteri felelőséget a büntetőjogi felelőség speciális esetének tekinthetjük, ha a kettő közt csak az eljárási szabályok, a felelőségrevonás, a vádemelő és ítéltető hatóságok tekintetében áll fenn különbség. De az egyes államok jogjogánál ide vonatkozó intézkedései ezt mutatják, hogy nem

¹⁾ id. m. 40 és k. l., Hauke id. m. 191. l.

csak az eljárás szabályok, a vádemelő és ítélkező hatóságok tekintetében van különbség, de nem lehet alkalmazni a közönséges büntetőjognak a kivételre is részességre vonatkozó rendelkezéseit sem; a vád alá helyezett miniszterek felett különleges bíróságok a rendes büntető eljárástól különböző szabályok szerint a közönséges büntetőjogtól eltérő jog alapján ítélkeznek. ¹⁾

Igy tehát a miniszterek jogi felelőssége nem tekinthető a közönséges büntető jogi felelősség egyik különleges esetének.

A felelősségi büntetések két fajtát különböztetünk meg, úgy mint a korrekív és a tisztító büntetéseket. ²⁾ Az előbbiek kisebb mulasztások után intéssel, dorgálással igyekeznek a hivatalnokot hivatali kötelessége teljesítésére kényszeríteni. A tisztító büntetés, mint amilyen a hivatal-

¹⁾ Buzs: id. m. 25-27. l.

²⁾ Louche: Politique, II. köt., 193. l.

ből való elmozdítás, esetleg a közszolgálatból való végleges kizárás, a hivataloski kart igazsá-
szik a káros elemektől magyiszóítani s így e
büntetések célja is közvetve a hivatali kötele-
ségel teljesítésének biztosítása. A fejezelmi vét-
ségel legnagyobb büntetése a hivatalból, esetleg
közszolgálatból való elmozdítás; de emel mag-
sabb büntetést alkalmazni nem lehet.

Egyesek, így Frisch ¹⁾ is a fejezelmi jog lény-
géhez tartóznak s elik azt, hogy felettes hatóság
gyakorolja. Ebből erre következtetnek, hogy mivel
a miniszterek a hivataloski hierarchia legnagyobb
fokán állanak, nincs felettes hatóságuk — sem
a parlamentet, sem az államfőt nem lehet en-
nak tekinteni — s ezért a fejezelmi feleletre
vomas, különösen a parlament részéről elileg
lehetetlen. Tehát ezzel azt akarják bizonyítani, hogy

¹⁾ id. m. 171. é. k. l.

a miniszteri jogi felelősség nem fejelemmi felelősség.

Buzsá ¹⁾ helyesen rámutat a tévedésre: a fejelemmi jog gyakorlásához nem felettes hatóság szükséges, hanem egy szolgálatadó, akivel az illető jogállati viszonyban van; nem ellentétzik pl. a fejelemmi jog természetével, hogy azt az illető hivatalnoknak vele egyenrangú hivatalnok társaitól alakult bíróság gyakorolja. A parlament nem felettes hatósága s nem szolgálatadója a minisztereknek. Szolgálatadó az állam s a parlament, mint az állam szervezete gyakorolhatja az államot megillető fejelemmi jogot. Ez tehát nem bizonyít a miniszteri jogi felelősségnek fejelemmi jellegét ellen. Ellenben a fejelemmi felelősség lényege az, hogy a hivatalnoki kötelesség teljesítését igazságtalan, bizonytalan, már pedig a minisztereket nem jogállati szabályok

¹⁾ id. m. 23. és k. l.

megsértése miatt vonják jogi felelősségre, tehát nem fejelemi vétségkérd, hanem törvény sértésért, vagy kéros és veszedelmes komünizmatól. A fejelemi felelőség véget ér a szolgálati viszony megszűntével, a miniszteri felelőség nem szűnik meg. Kémsky állam közzögében elévülési időt állapítanak meg, melynek eltelte után a még hivatalban lévő miniszter sem helyezhető többé vád alá, s viszont amelyen belül a már lemondott miniszter is felelőségre vonható.

Mindemelék alapján kélségtelemül megállapítható, hogy a miniszteri jogi felelőség nem fejelemi felelőség.

Igy tehát a miniszterek jogi felelősége sem büntetőjogi, sem fejelemi felelőség, hanem mind a kettőtől különböző, különleges természetű, u. n. állami jogi felelőség.

Mivel megismertük a miniszteri felelőség jogi természetét, most már a felelőség céljával foglalkozunk. Erre nézve az irodalomban két különböző, egymással ellentétes felfogás uralkodik.

Az egyik nézet szerint ¹⁾ a miniszteri felelőség célja az, hogy a törvényhozó hatalom akaratát feltétel nélkül érvényesüljön a végrehajtó hatalom szerveinek rostlag ellenkező közhatalmával szemben. A miniszteri felelőség a törvényhozó és végrehajtó hatalom összhangjának biztosítását szolgálja. A végrehajtó hatalom alkotmányos monarchiákban a törvényhozó hatalomnak engedelmességekben tartozik. E szerint a miniszteri felelőség a parlament akaratának feltétlen érvényesülését biztosítja.

A másik felfogás szerint ²⁾ a miniszteri felelőség célja a végrehajtó hatalom alkotmányosságának gyakorlásának biztosítása. E nézet szerint a minisz-

¹⁾ Maffey-Mantovano id. m. 58. és k. l.

²⁾ Hauke id. m. 27. és k. l., Frisch 181. és k. l.

leri felelőség alkotmánybiztosíték s e felelőség kiterjed a miniszterek saját hatalmi bűneire s az államfőnek általuk ellenjegyzett bűneire is.

Az első nézet tévedésen alapozik, mert parlamentáris kormányzati államokban a parlamenti felelőség valóban biztosítja annak, hogy a miniszterek a parlamenti többség akaratát szerint gyakorolják a végrehajtó hatalmat. De ez nem általában a miniszteri felelőség, vagy éppen a jogi felelőség célja. Mint látni fogjuk, több államban a vád elí helyezett miniszterek felkelt oly bíróságok ítéleznek, melyeknek megalkotására a parlamentnek befolyása nincs, a parlament csak mint vádló szerepel.

Tehát azt a nézetet fogadhatjuk el, mely a miniszteri jogi felelőség célját a végrehajtó

halalom alkalmányzeri gyakorlásának biztonsá-
lásában látja.

3.) A miniszteri felelősség tárgya.

Ha azt tekintjük, hogy mily módon van-
nak megállapítva azok a tények, melyek mi-
att a minisztereket feleletre vonják, tehát a
laki szempontból, három rendszert lehet meg-
különböztetni.

Az első rendszer megfelel annak a felfo-
gásnak, mely a miniszteri felelősséget bír-
lói jogi felelősségnek tartja s ezért szabatosan
követi, taxatív felsorolja azokat a tényállá-
sokat, melyekért a miniszterek vád alá helyez-
hetők.

A második rendszer azon elvűlét nyomán,

mely a miniszteri felelősségben fejezelmű felelős-
séget lát, nem sorolja fel taxative a bűnyállá-
dékokat, csak általában határozza meg s
így szabadabb körzet biztosít a vád alá helyezett
miniszterek felett ítélkező bíróságnak.

A harmadik rendszer a két előbbinek
s megfigyelése: ugyan nem sorolja fel taxative
s bűnyálladékokat, de egyes esetekevényeket az
általános meghatározás mellett külön kiemel.

Az az államok alkotmányja, melyek az első
rendszert fogadják el, rendszeren egy ^{chicchi} bűnyállá-
dékot helyeznek kitételeibe, mely a delictumok egyenkénti
felsorolását is a bűnyálladékok szabatos körülírását
fogják biztosítani. E bűnyálladék többnyire nem kö-
szülhet el, pl. a porosz is belga alkotmány. Mind-
kettő külön bűnyálladék hízza a vád tárgyát képező
esetekevények taxativ felsorolását. De ez a bűnyálladék

egyik államban sem jött létre.

A magyar 1848. III. t. c. 32. szakaszában sorolja fel a miniszteri felelőség eseteit.

" A miniszterek felelőre vonhatók 1) minden oly helyről, vagy rendeletéről, mely az állam függetlenségét, az alkotmány biztonságát, a fennálló törvények rendeltetését, az egyéni szabadságot, vagy tulajdon megrontását sértik s illeték hivatalos minőségben követték el, ill. adatké ki;

2) kezeikre bízott pénz s egyéb értékek elszikkasztásáért, vagy törvényellenes alkalmazásáért. [az előbbi esetben a miniszter tulajdonképp közbüntettet, ^{követne el} de azért kivételül a közönséges bűnságok hatásköréből;

3) a törvények végrehajtásában, vagy a közrend s békesség fenntartásában elkövetett mu-

használatokért, amennyiben ezek a tövény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók nekünk. "

Ezzel látszólag szintén a taxatio rendszert fogadják el, csak hogy nem találjuk meg az egyes családok szabatos kövülirését.

E kövény taxatiojának másik hibája is van. Azok a családok, melyeket felsorol, nem mind egymástól különböző s egymást feltétlenül kizáró tényállások, hanem vannak közöttük olyanok is, amelyek két-három más tényállásból is felölölnek, pl. a fennálló kövények rendelkezésével, vagy az alkotmány bizossibéikainak megjárásával.

Tehát az 1848: III. kövényünk csak látszólag fogadják el a taxatio rendszerét, lényegben a végleges rendszer valószínű meg.

A görög (1876. dec. 10.-i) és a román (1876. máj. 2.-i) ministri felelősről szóló törvények szintén a büntető jogi elmélet alapján a taxatív felsorolást követik. De sem a görög, sem a román törvény nem sorolja fel, mint a büntető törvény könyv, az egyes specializált bűnyállandókat nem nyújtja azon eslekmények teljes és tökéletes codexét, melyekért a miniszterek vád alá helyezhetők.

Eppen így más államok (pl. Montenegro, Oldenburg) közjogában is bár a taxatív felsorolásra törekvenek, de a rendszer teljes megvalósulását nem találják. Arra az eredményre jutnak, hogy az első rendszer, a taxatív rendszer egyik állam közjogában nincs tökéletesen megvalósítva.

A második rendszerrel, mely a fejelemű törvény hatása alatt, (ált) minden részletezéstől tartó-

kodik, két változatot találunk: Egyik alakja, melyet angol rendszernek neveznek, egyáltalán semmi fele intézkedést nem ad arra vonatkozólag, hogy mely cselekményekért helyezhetők a miniszterek vád alá s ezzel teljesen szabad kezét nyújt a miniszterek felett ítélkező bíróságnak. Ezt látjuk Angliában és Olaszországban megvalósítva s ezt a rendszert fogadta el a francia 1875.-i alkotmány (12. §.) is, mely szerint a miniszterek hivatalos működésekben elkövetett delictumokról a Kamarák előtt bevádolhatók.

A második alakja e rendszernek átmenetet képez a tiszti és végves rendszer közt. Nem szólja nyíltan fel és nem írja szabatosan körül azokat a cselekményeket, melyekért a miniszterek vád alá helyezhetők, de egy általános meghatározást ad, pl. kijelenti, hogy a miniszterek csak hűvényt

ill. alkohánysértő eseteikéért, vagy pe-
dig az állam jólétének és biztonságának ve-
szélyeztetéséért vonhatók jogi felelősségre s így
nem hagy helyesen szabad kezét a bíróságnak.
Ezt látjuk Béjörországban, Szászországban, Rénában
(ifjabb ág) és Bulgáriában megvalósítva.¹⁾

Határozottan a vegyes rendszer alapján áll
az 1867. júl. 25.-i osztrák törvény. E törvény ki-
mondja először általánosságban, hogy a miniszte-
reket felelősségre lehet vonni mindazokért a esete-
kéért, vagy mulasztásokért, melyek az alkoh-
mányt, vagy más törvényt sértik. E mellett még
oly eseteket is kiemel, melyekért a miniszterek
"különösen" vád alá helyezhetők. Hasonló rend-
szert követ a birodalmi miniszteri felelősségről
szóló 1848.-i német törvénytervezet; itt is az
általános meghatározás mellett felsorolja az egy-

¹⁾ Buza, id. m. 45-48. l.

eseteket, melyeket „különösen” fontosnak tart.¹⁾

E különböző rendszerek közül a laxatio rendszere a „nulla poena sine lege” elvének el fogadását jelenti, mely — politikai természetű pereskről lévén szó — helyesnek látszik. Régebben ezt tartották egyedül helyesnek, azonban az irók²⁾ újabban a laxatio rendszert helytelenítik. Rémszeltségek arra, hogy ha csak a törvényben felsorolt esetek alapján vonható a miniszterrel felelőségre, akkor megtörténhetik, hogy nyilvánvaló alkotmány-sértés esetén sem lenniekel vád elé helyezhető, mert esetleg a laxatióból a felmerült eset ki-maradt. Szinte lehetetlennek látszik az ösz-szes cselekményeket szabatosan körilimni s kimere-ritően, laxative felsorolni, melyekért a miniszte-rek felelőtre vonhatóak. A laxatio felsorolásban fog-lalható, a miniszterek által elkövetett törvénysérté-

¹⁾ Frisch, id. m. 244. és k. l.

²⁾ Hauke, id. m. 83. l., Frisch, id. m. 224. és k. l., Duzge, id. m. 48. és

seknel merülhetnek fel oly körülmények, melyek konkrét esetben a büntethetőséget kizárják. Lehetéges oly körülmény, amiclön a törvény által felsorolt esetakmány elkövetését állam érdek tette szükségessé s így az ill. miniszter vád alá helyezése indoklatlan lenne.

Ezért legmegfelelőbb az a rendszer, mely általánosságban monolja ki azon esetakmányokat vagy mulasztásokat, melyekért a miniszterek vád alá helyezhetők s ezzel az ítélező bíróságnak a konkrét esetek elbírálásánál szabadabb kezelt (vizsgált) enged.

Ha a miniszteri felelőség tárgyára vonatkozó intézkedéseket abból a szempontból vizsgáljuk, hogy mely tények miatt helyezhetők a miniszterek vád alá, két ellentétes rendszert találunk: Az egyik rendszer szerint a miniszterrel felelős

vonhatók nemcsak jogszértés esetén, hanem az állam érdekeit veszélyeztető helyzetben és célszerűtlen politikájukért is. Ezt a rendszert követi az 1848:

III. fentidőzött törvényeinkünk is, továbbá Anglia, Bajorország, Szászország, Baden, Bulgária és Montenegro ide vonatkozó törvényei is.

Az másik rendszer szerint csak jogszértésért, még pedig vagy alkotmány-, vagy általában törvényesítésért lehet a minisztereket vád alá helyezni.

Ezt látjuk pl. Poroszországban, Württembergben, Ausztriában, Szerbiában megvalósítva.

Utóbbi rendszer mellett a miniszteri felelősség intézménye alkotmánybiztosíték, míg az első rendszernél, amely szerint a miniszterek helytelen kormányzatot, politikájuk célszerűtleniségéért is felelőségre vonhatók, a miniszteri felelősség nemcsak alkotmánybiztosíték, de egy további cél

is szolgál, ugyanis azt akarja biztosítani, hogy a népjóhadító hatalom ne gyakoroltassék bár a törvény keretei közt, de az állam érdekeivel ellentétben. ¹⁾

Főbb író helyesebb azt a rendszeret, mely a miniszterek vád alá helyezését nemcsak jogszétlés, hanem az állam érdekeinek veszélyeztetéséért, a helytelen és káros kormányzatot is lehetségesnek tartja; ezzel a megokolással, hogy a miniszterek is, mint általában az államhivatalnokok, minden oly eseménytől felelősek, melyek jogszétlés nélkül is köztársaságunkat károsítják el. Ez a megokolás a fejeletni beóvia halása alatt érthető. Annál inkább hűvetkeretlenség ez Frischnél, aki határozottan a fejeletni elmelet ellen foglal állást.

A helytelen kormányzatot azért sem megfe-

1) Buzza: id. m. 29. és k. l.

2) József Frisch id. m. 249 és k. l.

kelő a vád alá helyezés séncsihez sorolva, mert a kormányzati cselekmények helyességét, vagy helytelenségét sokszor csak évek múlva lehet megállapítani, amikor már a cselekmények hatása is következménye létezik.¹⁾ Ezért a helytelen kormányzat nem alkalmas tárgya a vád alá helyezésnek.

Bruza²⁾ kifejti, hogy ez nem azt jelenti, hogy a miniszterek működését a helyesség és célszerűség szempontjából ne lehetne ellenőrizni. E tekintetben más megfelelő eszközök is állnak rendelkezésre, mint a vád alá helyezés. Parlamentaris kormányzati államokban a minisztérium szűkösghez oly politikát folytat, melyet a parlament helyesel. Ezt nem parlamentaris kormányzati államokban is rendelkezik az (állam) parlament oly eszközökkel, pl. interpellációval, melyekkel a miniszterek működését célszerűségi szempont-

1) Hauke, id. m. 15. és 16. l.

2) id. m. 53. és 54. l.

ből ellenőrizheti. Mindig a parlament kényelges hatalmi súlyától függ, hogy tudja-e a maga akaratát érvényesíteni a kormányzatban. Ha nincs a parlamentnek elég hatalma, akkor a vádmelettel sem lesz képes biztosítani azt, hogy a miniszterium oly politikát folytasson, melyet a parlament helyesnek és célszerűnek vél.

Az miniszteri felelősség tárgya nemcsak eszelvény, hanem mulasztás is lehet, amint erre több állam közjogában rendelkezést találunk. (Dy pl. a magyar 1848:III. t. c. idézett 32 §.) Az miniszteri mulasztás által is megérthető a törvény rendelkezéseit s ezért vád alá helyezhető: ha pl. nem hajl végre egy törvényt, vagy nem teszi ki egy rendeletet, amelynek végrehajtására a törvényhozás utasította.

Azok a közigazgatási jogváltások, melyeket

a miniszterek nem a kormányzatban, hanem mint közigazgatási szervek az egyes közigazgatási ügyeknél követnek el, nem vonatkozik a miniszteri jogi felelősség fogalma alá, hanem a közigazgatási bíróság nyújt jogvédelemmel.

Az miniszterek nemcsak saját ténylegük, hanem az államfő egyes ténylegét is feleletre vonatkozik. Nem helyszelhető az a felfogás, mely a minisztereknek az államfő ténylegét való felelősség alapját abban látja, hogy mivel — mint pl. nálunk is — a király feleletre nem vonatkozik, ezért azoknak kell az ő ténylegét a felelősséget viselniük, akik neki tanácsadói, vagyis a minisztereknek. Ez a megokolás nem helytálló először azért, mert a miniszterek felelőssége oly államokban is megvan, ahol az államfő sem felelőtlen — a demokráciában ugyanis az államfő

is felelős — tehát a miniszteri felelősségnek ott az 'államfő' felelőtlensége egyáltalán oka nem lehet. De nem megfelelő másodszor a felfogás azért sem, mert az 'államfő' nincs arra jogilag kötelezve, hogy a miniszterek tanácsaiból mindenben alkalmazkodjék s így az említett nézet mellett a miniszterek oly uralkodói lényekként is felelősök lennének vonható, melyeket nem is landásoltak.

Az miniszteri felelőség az 'államfői' funkcióknál az ellenjegyzési jogon alapul. Az alkotmányos monarchiák, így hazánk alkotmányra vonatkoztatva az 'államfő' bármely rendelete, határozata, parancsolata, kinevezése¹⁾ csak abban az esetben irvényszerű, ha az arra jogosított miniszter ellenjegyezte. Az miniszteri ellenjegyzés biztosítja egyfelől az 'államfő' személyes felelőtlenségét, másfelől az 'államfői'

funkciók felelősség mellett való gyakorlását.

A miniszteri ellenjegyzésnek három hatását lehet megkülönböztetni. Első sorban hitelesítő funkció, mikor igazolja, hogy egy intézkedés kénytelen az államfőtől ered. Másodszor alapját képezi az ellenjegyzés miniszteri felelősségnek. Harmadszor jogerővel ruházja fel a végrehajthatóvá, az államfő rendelkezéseivel. Az ellenjegyzés az államfő rendelkezéseinek érvényességi előfeltételét képezi.

Az ellenjegyzési jog nem feltétlen kötelező. Ha a miniszterek tövénytelenül találják az államfői intézkedést s figyelmeztetésük dacára is az államfő reagálódik a kérdéses intézkedés keresztülviteléhez, a miniszterek megtagadhatják az ellenjegyzést. Ez körülmények magánál vanja a minisztereknek állásukról való lemondását. Tehát a miniszterek nem tartanak felelősök, mert az államfő tövénytelenül intézkedett,

hanem mivel a törvényben intézkedést ellen-
jegyztek s így az ellenjegyzési jog alapján von-
hatók felelősségre, amidőn e joggal a törvény ill.
alkoholcímj sérelmére vissza élnek.

4. A miniszterek feletti bírás- kodás.

Mint említettük, a jogi felelősségre vonás
vád alá helyezéssel és a vád alá helyezett mi-
niszterek ellen hozott bírói ítélettel történik. A
vádnyilvánítás joga mindenesetre a parlamentet illeti
meg. A vádhatóságot mindenneműt a parlament gyakorolja,
de különböző módszerek mellett.

Legtöbb államokban egyáltalán a parlamentet il-
leli meg a vádnyilvánítás joga. De több országban az
'állampó' is vád alá helyezheti a minisztereket, így

pl. Szerbiában (alk. 80.§), Montenegróban (alk. 122.§)
Romániában (alk. 101.§). Találunk oly államról is
(nehány német állam) ahol a parlament vád-
emelő határozatának érvényességéhez az "államfő"
hozzájárulása szükséges.

Azra nőve, hogy az országgyűlés melyik há-
zát illeti meg a vádemelés joga, a következő elte-
részeket találjuk:

Az angol rendszer szerint, melyet hozzáunk is
követ (1848:III.t.c.) az alsóházat illeti meg a vád-
emelés joga, a felsőház pedig bíraskodik. Több ál-
lamban az alsóház a vádemelő szerv, de nem a
felsőház bíraskodik (Olaszország, Svédország, Hol-
landia stb.) Máshol mind a két házzal megegyően kü-
lön-külön a vádemelő joga (Poroszország, Ausztria,
stb.)

Végül Bajorországban, Szászországban és Hessében

a két ház egybehasonpó határozata szükséges a vád alá helyezéshez. Legfontosabb kérdés a vád alá helyezett miniszterek feletti ítélkező bíróság megfelelő szervezése. Erre nézve három rendszer ismerünk: 1.) Lehet a bíróság a parlament felső háza, vagy az általa saját kezéből választott bíróság. 2. rendszer hazája Anglia, ahol ez történelmi fejlődés eredménye. 1.)

A második rendszer az állam legfőbb bírósága, a harmadik a rendszer bíróni szervezetén kívül álló s e célra külön alakított állam bíróság-ra ruhazza a miniszterek feletti ítélkezést.

Mielőtt e rendszerekkel bővebben foglalkoznánk, ismernünk kell azokat a kellékeket, melyekkel a bíróságoknak rendelkezniök kell. Legfontosabb e bíróságoknak minden irányban való teljes függetlenség, egyrészt a kormánygal, másrészt a köz-

1.) Lancha: Ujkor alkoholizációja, 1. köv. 273. l.

véleménnyel szemben. Másodszor szükséges a bíróság pártatlansága. Politikai hermizetű kérdés lévén a miniszterrel felatti való bírskodás, könnyen párt szempontok irrvényesülhetnek, ezől indokolt, hogy a bíróság lehetőleg minden pártpolitikai befolyástól mentes legyen. E bíróságnak, amellet, hogy megfelelő jogi közülléggel kell rendelkeznie, nélkülözhetetlen kelléke az is, hogy itelkezésnél tagjai állampolgári belátás, helyes politikai érzél, a politikai viszonyok kellő ismerete vezesse.

Ha e kellékek szempontjából nézzük a különböző rendszereket, kétségtelenül ^{hogy} angol rendszer, amelynél a felsőház bírskodik, nem rendelkezik a szükséges pártatlansággal. A felsőházban is vannak politikai pártok, e ház tagjai is a politikai élet résztvevői, s így politikai állás foglalatuk valószínűleg az, hogy elfogulatlanul itelkez-

zonal a miniszterek felett. Azonban ami a má-
sik kérdést, a függetlenséget illeti, e tekinté-
sében sokan hivatkoznak arra, hogy a felső-
ház tagjai rendszerint éppen a legfüggetlenebb
létszámú osztagból valók, akikkel szemben
a befolyásolás, vagy éppen a megvesztegetés²⁾
hivart²⁾ lehetőség¹⁾e. Egyesek szerint el lehet
mondani, hogy nincs az állammal a kormány-
nyal szemben függetlenebb testülete, mint éppen
a felsőház.¹⁾

Ezt az indoklást azgal a helyreigazítással fo-
gadhatjuk el, hogy a felsőház tagjai is bizo-
nyos függési viszonyban állanak az állammal, akár
ha az államfő nevezi ki őket, akár ha mint ki-
nevezett magasrangú hivatalnokok foglalnak
helyet a felsőházban. E tekintetben lehet mon-
dani, hogy függetlenebb bíróság¹⁾ nem lehet a

¹⁾ Marffy - Mantuano: id. m. 121. l.

felsőházól, mint az alsóházól. A szükséges kelte-
ket közül mindenképp a felsőház tagjai rendelkezé-
nek az államfővel belátással, a politikai kérdé-
sekben való jártassággal.

Még meg szoktak említeni azt is, hogy a vád
alá helyezett miniszterek feletti bírósági ügy nagy
fontosságú tény, mely az állam legnagyobb hatalmát
és tekintélyét szervóval, a parlament, illetőleg az
alsóház bírósági hatáskörét kívánja.

E rendszert követi Anglián kívül Olaszország,
Spanyolország és Szóbia.

Hazánkban nem ugyan az egész felsőház
alkotja a vád alá helyezett miniszterek feletti bi-
rószágot, hanem a főrendiház saját kebeléből vé-
lőleg 36 tagot, akik közül tízük közül a képviselő-
ház kiküldöttei, 12-öt pedig a vád alá helyezett
miniszterek visszavethetnek: s a megmaradt 12

leg alkotja a bíróságot. (1848: III. t. c.)

A második rendszer az állam legfőbb bíróságára ruházta a vádfeladé helyezett miniszterek feletti ítélkezést. E rendszer hívei különösen a legfőbb bíróság függetlenségét emelik ki, mivel a legfőbb bíróság tagjai a legkiválóbb bírák, akiknek nagy tudása, hosszú gyakorlata biztosítja a befolyástól való mentességét. Azonban nem szabad elfeledni, hogy e bíróság tagjai rendszerint nem jártasak a politikai kérdésekben, nincs meg a konkréten politikai viszonyoknak az az alapos ismerete, amely pedig a miniszterek feletti bíráskodásnál elengedhetetlen kellék.

E rendszer követi több nemzet^{köz.} állam, pl. Poroszország, Keur (iff.) ág, Hessen, Schaumburg-Lippe, stb. Belgiumban (1831. alkotmány) szintén az állam legfőbb bírósága, a semmitörzést ítélkezik a miniszter

rel felett, csak hogy a bíróság megalakítására a parlamentnek is indirekt befolyása van, amennyiben tagjait a senatus és a legfőbb bíróság jelöltjei közül nevezi ki a király.

Az harmadik rendszer egy külön e célból alakított állam bíróságra ruhazza a vád alá helyezett miniszterek feletti bíróságot.

Az követelményeknek leginkább megfelel, ha a két előbbi rendszer egyesítésén alapján, egyrészt a felsőház, másrészt a legfőbb bíróság tagjaiból alakítják meg a bíróságot. Legy meg lehet oldani azt a kérdést, hogy a miniszterek feletti ítélező bíróság tagjai egyfelől lássák álljanak a politikai küzdelemtől, másfelől a politikai viszonyokat alaposan ismerjék.

Ezt látjuk megvalósítva Horvátországban, ahol a bíróság feleresztben a tartománygyűlés által

választott, de a barbsmánygyűlésen kívül álló
 kövénylistó egyeneltől, felszerésben a legfőbb
 bírói testület tagjaiból alakul. Szászországban
 és Württembergben a bíróság hat tagját a par-
 lament választja a parlamenten kívül állók
 közül, hat tagját a király nevezi ki a maga-
 sabb bíróságok tagjai sorából, és elnöket is a
 király nevezi ki a magasabb bíróságok elnökei
 közül. Montenegroban az állambíróság részben
 az államtanácsosok, részben a magasabb bírósá-
 gokból alakul.

Találunk oly állambíróságot is, amely
 nem - mint a fentiek - különböző, ha-
 nem ugyanazon elnökekből alakul. Így pl.
 a volt osztrák-magyar közös miniszterrel fe-
 lett ítélkező bíróságok, a delegációk nem ugyan-
 saját kebelükből, hanem független állami és

Sörénybíró polgárait közül alakítták meg. Ugyanígy Ausztriában a maga egészében a parlamenten kívül álló sörénybíró polgárok sorából alakult a bíróság.

Svédországban (1809. alkotmány) az állam bíróság a legfőbb bíróság elnöke alatt magasrangú államhivatalnokokból alakul. Viszont Görögország, Oldenburg, Braunschweig, stb. a bíróságot teljesen szakbírókból alakítja.

Leghelyesebbnek látszik, ha az állam bíróság egyrészt politikai kérdésekben járatos, (másrészt) de parlamenten kívül álló, másrészt bírói elemekből alakul.

A parlament elnapolása, feloszlata, ülészakaszainak berkesztése nem befolyásolhatja a miniszterrel felett ítélkező bíróság működését.

5. A bíróság ítélete és a kezelt- megzési jog.

(~~Am~~ ~~a~~) ~~Am~~ a kérdésre, hogy mire terjedhet a bíróság ítélete különböző feleletet kapunk. Az az elv, mely ~~szigorú~~ felelősséggel tartja a miniszteri felelőséget, ennek megfelelően felelősségi büntetéseket tart kiszabhatónak, s legnagyobb büntetésként hivatalvesztést, vagy az államszolgálatból való végleges kizárást alkalmaz (amerikai rendszer.)

A büntetőjogi teória a közönséges büntetőjog által megállapított büntetéseket alkalmaz, itt tehát a hivatalvesztés, vagy a hivatalra való alkalmazás már az elítélés következménye. Ugyan a büntetőjogi ~~teória~~ ^{elv} hívei a hivatalból való eltá-

volitást, illetőleg az államszolgálatból való kizá-
rást maximális büntetésnek tartják. ¹⁾ Van olyan
fel fogás is, mely az alkotmányértés megbün-
tésül bíróság kiemelt erköleni helytelen-
léseinek tartja s így legnagyobb büntetés gyanánt
az elbéli miniszter hivatalából való elmozdítását
s a hivatalra való végleges alkalmazásig kimon-
dását véli. ²⁾

Az államiségi teória szerint a miniszterekkel
szemben különleges államiségi büntetésnek kell
megszabni. Ha pedig ezek mincsenek megállapítva,
a bíróság szabja ki a legmegfelelőbb büntetést. Itt
kiemelik azt a szempontot, hogy mivel a modern
büntetőjog a politikai büntetésekkal szemben
különleges büntetésekkel alkalmaz s nem azokat,
melyekkel a közönséges gonosztevőknek szab ki, így
indokoll, hogy a miniszterekkel szemben is a

¹⁾ Így nálunk Márffy-Mantuanó, id. m. 140 és k. l.

²⁾ Hauke, id. m. 138. l.

halálbüntetést ~~ne~~ alkalmazják. Épp így nem lehet alkalmazni a súlyos szabadságvesztést, pl. a fegyházban sem. ¹⁾

Az amerikai rendszert követi több német tagállam, mint pl. Szászország, Bajorország, Oldenburg, Braunschweig, stb. A másik, úgynevezett angol rendszert, mely a hivatalból való elmozdításon kívül más büntetést is alkalmaz, néhány német tagállamon kívül, (Württemberg, Waldeck, Schaumburg-Lippe) több állam fogadta el. Ausztria, ahol a politikai jogok gyakorlásának felfüggetlése; Görögországban szabadságvesztés, pénzbüntetés, polgári és politikai jogoktól való megfosztás, sőt bizonyos esetekben a halálbüntetés kivételével a közönséges büntető törvénykönyv összes büntetése. Svédországban hivatalvesztés és az állampolgár-

¹⁾ Buza, id. m. 128. l.

gálatból való néleges kizárás; Norvégiában
 pénz-, sőt egyes esetekben haláltbüntetés;
 Romániában hivatalra való alkalmatlanság és
 szabadságvesztés, stb. szerepel a különböző bü-
 ntetés nemek gyanánt.

Az államfő kegyelmizési jogának a vád
 alá helyezett miniszterekkel szemben való gya-
 korlására ^(szokatlanul) háromféle nézetet ismerünk. Az egyik
 ennek teljes kizárását, a másik korlátlan gya-
 korlást, végül a harmadik bizonyos megzori-
 lással való gyakorlását véli megengedhetőnek.
 Hogy az államfő esetleg visszaélhet kegyelmi-
 zési jogával, ez még nem teszi indokolttá
 a teljes kizárást. Ezért leghelyesebb az a né-
 zet, hogy bizonyos megzoritással megadja az
 államfőnek az elítélt miniszterekkel szemben
 a kegyelmizési jogot. Ezt fogadja el a közjogok

magyarázta. A korlátozás abban nyilvánulhat, hogy vagy a parlament indítványára, vagy hozzájárulására kegyelmezhet meg az államfő. A hozzájárulás meggyűlönlhet ^{határozat} határozat formájában, vagy formális törvény alkotásával.

De lehetséges a korlátozás még is, hogy az államfő a parlament közreműködése nélkül gyakorolja kegyelmezési jogát, de csak amnesztia esetén.

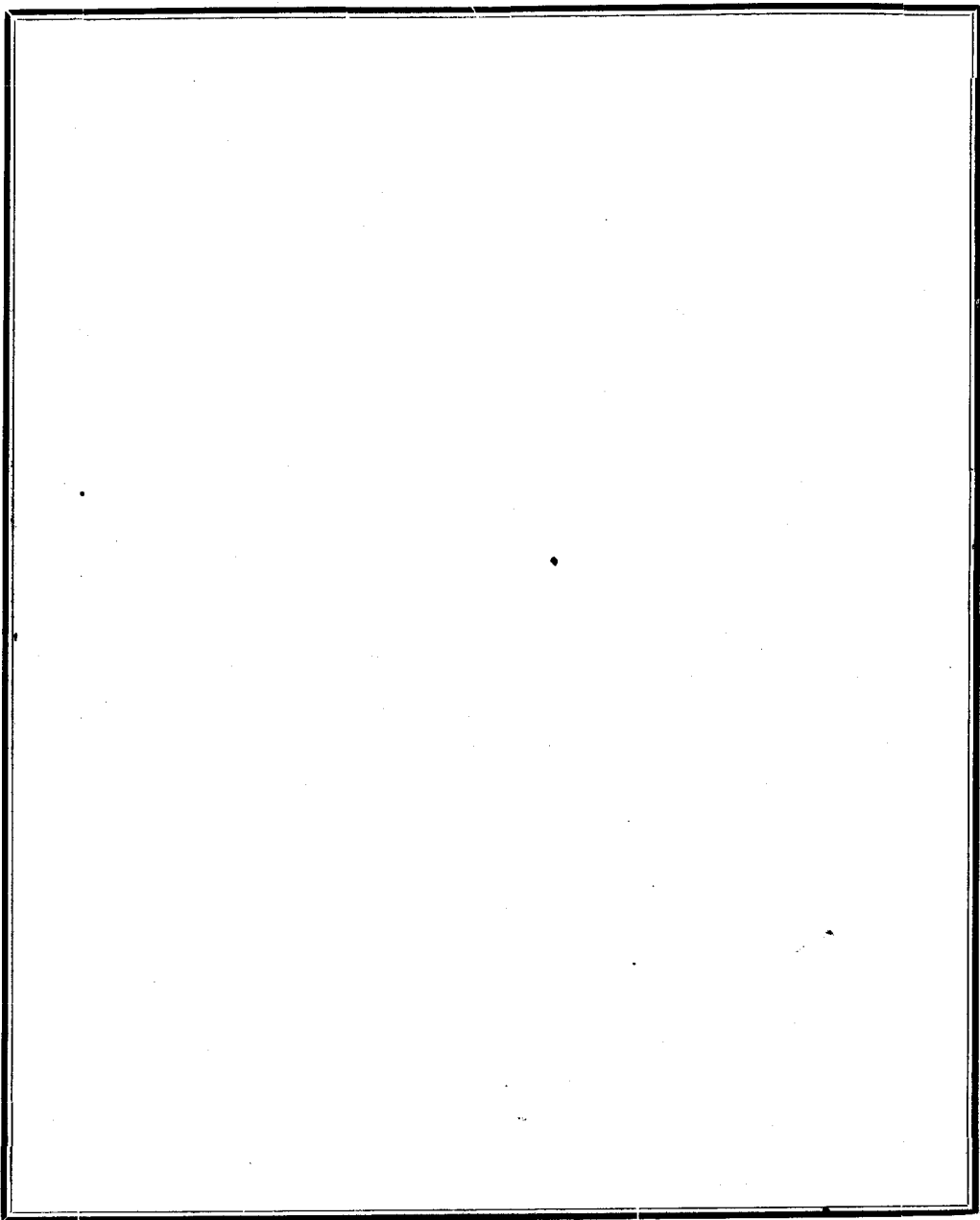
A különböző közjogok idevonatkozó intézkedései közül: egyedül Montenegróban zárja ki a kegyelmezési jogát (alkotmány törvény 116.§). Viszont korlátlan kegyelmezési joggal élhet a király Angliában és Hollandiában. Csak a parlament indítványára kegyelmezhet meg az államfő Ausztriában, Szerbiában, Bulgáriában, Luxemburgban.

bürgben. Az elítelt miniszterek megke-
gyelmezéséhez formális követség szükséges
Bajorországban, Görögországban, és néhány
német tagállamban (Oldenburg, Waldeck,
Schaumburg-Lippe stb.)

Magyarországon a király kegyelme-
zési jogát csak általános közbeszédet
esetén gyakorolhatja (1848: III. t. c. 35.
§.) Utóbbi intézkedés nem helyszelhető, mert
nem biztosít az esetleges visszacsúszás el-
len. Megoszthatjuk ugyanis, hogy a ki-
rály általános amneosztia hirtet ki ezért,
hogy az elítelt minisztereknek meg-
kegyelmezessen.

Magyarországon! 5 Dobruca, 1919. III.
Kun Gy

57

Tartalom

	oldal
<u>Továbbmunkák</u>	3.
1.) <u>Az</u> <u>miniszteri felelősség fogalma és fa-</u> <u>jai</u>	4.
2.) <u>Az</u> <u>miniszteri jogi felelősség jogi kerme-</u> <u>szete és célja</u>	15.
3.) <u>Az</u> <u>miniszteri felelősség tárgya</u>	25.
4.) <u>Az</u> <u>miniszterek feletti bíraskodás</u>	41.
5.) <u>Az</u> <u>bíróság ítélete és a hozzáfűzési jog</u>	51.
<u>Tartalom</u>	58.

Cenzurat
Cluj le 24/11. 919.

Gyrosyans